МЕДИЦИНСКИ УНИВЕРСИТЕТ – СОФИЯ

ФАКУЛТЕТ ПО ОБЩЕСТВЕНО ЗДРАВЕ

МАЯ ГРИГОРИЕВА ГРИГОРОВА – ИВАНОВА

СОЦИАЛНО–МЕДИЦИНСКИ АСПЕКТИ НА ПОДГОТОВКАТА И РЕАЛИЗАЦИЯТА НА СОЦИАЛНИТЕ РАБОТНИЦИ

АВТОРЕФЕРАТ

НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН
„ДОКТОР”

Област на висше образование: 7. „Здравеопазване и спорт“

Професионално направление: 7.4. „Обществено здраве“

Научна специалност: „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията”

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ

ПРОФ. Д-Р ТЕОДОР НИКОЛОВ ПОПОВ, ДП

РЕЦЕНЗЕНТИ

ПРОФ. СИЛВИЯ МЛАДЕНОВА МЛАДЕНОВА, ДМ

ДОЦ. АЛБЕНА НИКОЛАЕВА АНДОНОВА, ДМ

СОФИЯ, 2019г.

Дисертационният труд е одобрен и насрочен за защита от разширен катедрен съвет на Катедра „Медицинска педагогика“ на Факултет по Обществено здраве при Медицински Университет – София.

Дисертационният труд е оформен в четири глави. Съдържа 171 страници, 74 фигури, 5 таблици и 4 приложения.

Библиографската справка съдържа 174 заглавия, от които 137 на кирилица, 26 на латиница и 11 интернет източника.

Научно жури:

Проф. д-р Теодор Николов Попов, дп

Проф. Силвия Младенова Младенова, дм

Проф. д-р Веселин Борисов Василев, дмн

Проф. д-р Коста Славов Костов, дм

Доц. Албена Николаева Андонова, дм

Резервни членове:

Доц. Надка Николова Василева, дм

Проф. Мими Георгиева Стойчева, дм

Публичната защита ще се състои на 10.05.2019г. от 13.00ч. в зала №7 на Факултет по Обществено здраве, УМБАЛ „Царица Йоанна - ИСУЛ“ ЕАД, ул. „Бяло море“ №8, гр. София.

Материалите по защитата са на разположение в секретариата на Деканата на ФОЗ, МУ – София, ул. „Бяло море“ №8, гр. София и на Интернет страницата на МУ – София.

Номерацията на фигурите и таблиците не отговаря на тази в дисертационния труд.

СЪДЪРЖАНИЕ:

ВЪВЕДЕНИЕ.....6стр.

ГЛАВА ПЪРВА. Цел, задачи и методология на изследването.....9стр.

1.1. Цел на изследването.....9стр.

1.2. Задачи на научното изследване.....9стр.

1.3. Хипотеза.....10стр.

1.4. Обект на изследването.....10стр.

1.5. Предмет на изследването.....10стр.

1.6. Организация на изследването.....10стр.

1.7. Контингент на изследването.....11стр.

1.8. Технически единици.....11стр.

1.9. Етапи на изследването.....12стр.

1.10. Методи на научното изследване.....14стр.

ГЛАВА ВТОРА. Резултати от емпиричното изследване. Анализ и обсъждане.....17стр.

2.1. Резултати, анализ и обсъждане .....17стр.

2.2. Модел на професионалните роли на социалния работник в работата с етнически малцинства.....57стр.

2.3. Експертна оценка на модел на професионалните роли на социалния работник в работата с етнически малцинства.....60стр.

ГЛАВА ТРЕТА. Заключение, Изводи, Препоръки и Приноси.....61стр.

3.1. Заключение.....61стр.

3.2. Изводи.....61стр.

3.3. Препоръки.....62стр.

3.4. Приноси.....63стр.

СПИСЪК НА ПУБЛИКЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД.....64стр.

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

АСП – Агенция „Социално подпомагане”

БМД – Базов минимален доход

ВУЗ – Висше учебно заведение

ВТУ – Великотърновски университет

ГМД – Гарантиран минимален доход

ДСП – Дирекция „Социално подпомагане”

ДСХ – Дом за стари хора

ДЦВЛУ– Дневен център за възрастни лица с увреждания

ДЦДУ– Дневен център за деца с увреждания

ЕДИ – Единни държавни изисквания

ЕС – Европейски съюз

ЗД – Закрила на детето

ЗСП – Закон за социално подпомагане

МРЗ – Минимална работна заплата

МТСП – Министерство на труда и социалната политика

ПМИ – Полувисш медицински институт

РУ – Русенски университет

СЗ **–** Социална закрила

СО **–** Столична община

ЦСРИ – Център за рехабилитация и интеграция

СУ – Софийски университет

ХУСУ – Хора с увреждания и социални услуги

ЦНСТДМ – Център за настаняване от семеен тип на деца и младежи

ШУ – Шуменски университет

IASSW – Международна асоциация на училищата по социална работа

IFSW – Международна федерация на социалните работници

ВЪВЕДЕНИЕ

„Социалната работа е професия, основана на практиката и академична дисциплина, която стимулира социалните промени и развитие, социалното сближаване и овластяването и освобождаването на хората. Принципите на социалната справедливост, правата на човека, колективната отговорност и зачитането на различията имат основополагащо значение за социалната работа. Основавайки се на теории, свързани със социалната работа, социалните и хуманитарните науки и знанията на коренните народи, социалната работа си взаимодейства с хора и структури с цел преодоляване на житейските предизвикателствата и повишаване на благосъстоянието. Горната дефиниция може да бъде разширена на национално и/или регионално равнище.” (IFSW, IASSW)

Социалната работа е практическа професия и академична дисциплина, която е съобразена с разбирането, че взаимно свързани исторически, социално- икономически, културни, пространствени, политически и личностни фактори представляват възможности и/или пречки за човешкото благосъстояние и развитие. Водена от солидарност с хората в неравностойно положение, професията се стреми към намаляване на бедността, освобождаване на уязвимите и потиснатите и насърчаване на социалното приобщаване и сближаване. Задачата за постигане на социална промяна се основава на разбирането, че мерки в рамките на социалната работа се предприемат, когато е налице необходимост от промяна и подобряване на съществуващото положение на равнището на отделната личност, семейството, малката група, общността или обществото. Основополагащите принципи на социалната работа са зачитането на присъщата ценност и достойнство на човешките същества, ненасянането на вреда, зачитането на многообразието и защитата на правата на човека и социалната справедливост. Поради това, важен акцент в социалната работа

е застъпничеството за правата на човека на всички равнища и съдействието за това хората да поемат съвместна отговорност за своето благосъстояние, като осъзнават и зачитат взаимната зависимост между хората, от една страна, и между хората и околната среда, от друга.

Социалната работа е едновременно мултидисциплинарна и трансдисциплинарна област, която се основава на широк спектър научни теории и изследвания. Социалната работа се гради върху собствени, постоянно развиващи се теоретични основи и изследвания, както и върху теории, заети от други хуманитарни науки, които включват, но не се ограничават до: развитие на общностите, социална педагогика, администрация, антропология, екология, икономика, образование, управление, сестрински грижи, психиатрия, психология, обществено здраве и социология. Уникална особеност на научните изследвания и теории в областта на социалната работа е, че те са приложни и еманципиращи.

Легитимността и предназначението на социалната работа се реализират чрез нейната намеса на местата, където хората си взаимодействат със средата, в която живеят. Тази среда включва различните социални системи, в рамките на които функционират хората, както и природната, географска среда, която оказва голямо влияние върху живота на хората. Основаната на участието методология, намира отражение в изречението „…социалната работа си взаимодейства с хора и структури с цел преодоляване на житейските предизвикателства и повишаване на благосъстоянието“. В съответствие с модела на социално развитие социалните работници прилагат на различни системни равнища спектър от умения, техники, стратегии, принципи и дейности, чиято цел е укрепване и/или промяна на съществуващите системи. В практически аспект социалната работа обхваща диапазон от дейности, включително

различни форми на терапия и консултиране, работа в групи и работа в общностите; формулиране и анализ на политики; и застъпничество и мерки на равнището на политиката. Социалните работници в целия свят носят отговорността да защитават, обогатяват и реализират ценностите и принципите, залегнали в това определение. (Global Definition of Social Work, 2014)

Предложението за глобално определение на социалната работа, което представят Международната федерация на социалните работници и Съветът на Международната асоциация на училищата по социална работа на Общото събрание/ Асамблея в Мелбърн през юли 2014г. определя насоките за развитието на професията.

Професията е конкретен вид дейност, за чието изпълнение са необходими специални знания, умения и навици, придобити по време на специфично продължително обучение - основополагащо и продължаващо.

Настоящата разработка има за цел комплексно проучване на базовото образование и професионалната реализация на социалните работници. Изследването на различните аспекти на обучението е от особена важност за проучване необходимостта, от реформа в базовата подготовка на социалните работници, с цел нейното усъвършенстване и повишаване нивото на професионалните компетенции.

I. ЦЕЛ, ЗАДАЧИ И МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

1.1. Цел на изследването:

Целта на настоящата разработка е да се проучи мнението на студенти, социални работници и преподаватели за базовото образование и професионалната реализация на социалните работници. Да се изследват аспектите на учебния процес, като се очертаят насоки за усъвършенстване на обучението. Да се предложи модел на професионалните роли на социалния работник в работата с етнически малцинства.

1.2.Задачи на научното изследване:

1. Да се проучат нормативните документи в областта на образованието и професионалната квалификация на социалните работници.

2. Да се проучи мнението на студенти и социални работници, относно базовото обучение и професионалната им реализация.

3. Да се извърши анализ и оценка на базовото образование, професионалната реализация и възможностите за кариерно развитие на социалните работници.

4. Да се проучи необходимостта от уеднаквяване на учебното съдържание (въвеждане на ЕДИ), с цел усъвършенстване професионалната подготовка на социалните работници.

5. Да се направи оценка на потребността от профилиране по време на базовото обучение.

6. Да се направи оценка на потребността от следдипломно обучение на социалните работници.

7. Да се направи проучване на нуждата от супервизия при упражняване на професията.

8. Да се изготви модел на професионалните роли на социалния работник в работата с етнически малцинства.

9. Да се извърши експертна оценка на предложения модел.

1.3. Хипотеза:

Осигуряването на ефективна социална закрила изисква изготвянето на социална оценка, компетентна и адекватна на потребностите и възможностите на лицата, засегнати от различни социални рискове. Реформа в обучението на социалните работници ще доведе до придобиване на по-високи компетенции съответно, по-високо качество при упражняване на професията.

1.4. Обект на изследването:

Системата на обучението и професионалната реализация на социалните работници, с тяхната същност и специфика.

1.5. Предмет на изследването:

Анализиране цялостната организация на базовото обучение на социалните работници и придобитите професионални компетенции, необходимостта от профилиране и въвеждане на ЕДИ, както и необходимостта от следдипломно обучение и супервизия при упражняване на професията.

1.6. Организация на изследването:

Изследването се състои в проучване на информация от студенти, социални работници и преподаватели за актуалното състояние на обучението и професионалната реализация на социалните работници, на

чиято база да се направят изводи за реформа в образованието на тези кадри.

Проучване мнението на експерти, относно предложения модел на професионалните роли на социалния работник в работата с етнически малцинства.

1.7. Контингент на изследването

В анкетното проучване, проведено със собствени анкетни карти са включени:

- 111 студенти от специалност „Социални дейности", както следва: СУ „Св. Кл. Охридски – 56 броя, ЮЗУ „Н. Рилски" – 35 броя и ШУ „Еп. К. Преславски" – 20 броя. (Приложение №1)

- 262 социални работници, работещи в АСП и различните отдели на дирекциите „Социално подпомагане" – „СЗ", „ЗД", „ХУСУ", както и такива, работещи в институции за социални услуги. (Приложение № 2).

- 20 преподаватели в специалност „Социални дейности" на ЮЗУ „Н. Рилски" и ШУ „Еп. К. Преславски". (Приложение № 3)

1.8. Технически единици

Софийски университет „Св. Климент Охридски"

Югозападен университет „ Неофит Рилски"

Шуменски университет „ Епископ Константин Преславски"

АСП и подчинените й ДСП на територията на гр. София

ДСХ – София

ДЦВЛУ „Св. Марина" – София

ДЦДУ „Св. Врач“ – София

ЦСРИ – София

ЦНСТДМ – София

1.9. Етапи на изследването

<u>А.</u> Подготвителен етап

- Критичен анализ и синтез на научната литература по темата. Проучване нормативната уредба, аспектите и същността на обучението и професионалната реализация на социалните работници.
- Анализ на данните от проведени предварителни проучвания по проблематиката за обучението и професионалната реализация на социалните работници, и набавяне на необходимата информация за планиране, организиране и провеждане на настоящето изследване.
- Изготвяне на модел на професионалните роли на социалния работник в работата с етнически малцинства.
- Подготвяне на методиките за изследване и определяне на извадката.
- Подготовка за провеждане на изследването:

- Получаване на разрешение от ръководителите на катедри и директорите на социалните институции за провеждане на проучването.
- Отпечатване и размножаване на трите вида анкетни карти, адресирани към основните групи респонденти:

1. Студенти от специалност „Социални дейности”

В разработената анкетна карта за студентите въпросите са насочени към събиране на необходимата информация за целите на проучването - мотивацията за избор на професия и удовлетвореността от избора,

структурата на учебния процес, учебната натовареност, съдържанието на теоретичните дисциплини, практическата подготовка, придобитите базови умения и компетенции, комуникацията с преподавателите.

2. Социални работници

В разработената анкетна карта за социалните работници въпросите целят получаване на информация, от позицията на опита им, за нуждата от уеднаквяване и профилиране на базовото обучение, придобитите професионални компетенции, необходимостта от супервизия в процеса на работа, възможностите за кариерно развитие и удовлетвореността от упражняване на професията.

3. Преподаватели в специалност „Социални дейности”

Въпросите в анкетната карта за преподаватели са насочени към проучване мнението им за съдържанието на учебните дисциплини, необходимостта от ЕДИ и профилиране на базовото обучение, придобитите компетенции, възможностите за реализация и приоритетите на студентите, и необходимостта от следдипломно обучение на социалните работници.

В инструкцията за попълване на анкетите е отбелязано, че изследването се провежда с научна цел. Поради анонимния и доброволен характер на участието може да се приеме, че степента на надеждност на данните е висока.

Б. Изследователски етап – събиране на данни.

- **Провеждане на емпиричното изследване**

  Осъществяване на изследването сред респондентите – 2018г.

- Изследването обхваща студенти и преподаватели от специалност „Социални дейности” на Софийския, Югозападния и Шуменския

университети. Изследваните социални работници са, работещи в АСП, ДСП и институции за социални услуги в гр. София. Основните критерии при подбора на респондентите са завършено образование в областта на социалните дейности (в социалните институции работят хора и без специално образование) и доброволното участие.

- Експертна оценка – за извършване на експертна оценка са включени директори в системата на АСП и специализирани институции за социални услуги както и специалисти, с опит в работата с етнически малцинства.

- **Анализ и статистическа обработка на получените резултати.**

Анализ на данните от проведеното изследване.

В. Заключителен етап:

- формулиране на научно обосновани изводи и препоръки за реформа в базовото образование и практиката на социалните работници, с цел повишаване нивото на обучението и професионалните компетенции.

- изготвяне модел на професионалните роли на социалния работник в работата с етнически малцинства.

1.10. Методи на научното изследване

1.10.1. Документален метод

Проучване на литературни източници по проблематиката – нормативните документи в областта на образованието и професионалната квалификация на социалните работници.

1.10.2. Социологически методи

- Анкетен метод – пряко анкетно проучване

Изготвяне на собствени анкетни карти и провеждане на проучване сред студенти от специалност ,,Социални дейности” в три университета на територията на страната, както и сред социални работници, и преподаватели.

Анкета № 1 – Съдържа 32 въпроса въпроса от закрит и открит тип**,** насочени към изследване мнението на студентите за съдържанието на теоретичните дисциплини, практическата подготовка, учебната натовареност, методите на преподаване, придобитите базови умения и компетенции, необходимостта от промяна на учебни дисциплини и удовлетвореността от избраната специалност. (Приложение № 1)

Анкета № 2 **–** Броят на въпросите е 28, от смесен тип. Въпросите целят получаване на информация от социалните работници, от позицията на опита им, за нуждата от уеднаквяване и профилиране на базовото обучение, придобитите професионални компетенции, необходимостта от супервизия в процеса на работа, необходимостта от следдипломно обучение, възможностите за кариерно развитие и удовлетвореността от упражняване на професията. (Приложение № 2)

Анкета № 3 **–** Въпросите в анкетната карта за преподаватели са 18, от смесен тип и са насочени към проучване мнението им за съдържанието на учебните дисциплини, необходимостта от ЕДИ и профилиране на базовото обучение, придобитите компетенции, възможностите за реализация и приоритетите на студентите, и необходимостта от следдипломно обучение на социалните работници. (Приложение № 3)

1.10.3. Експертна оценка – извършване на експертна оценка на предложения модел.

Разработеният модел е предоставен за становище на 11 експерти: 4 директори в системата на АСП, 2 директори на социални институции и 5

специалисти, с дългогодишен опит в работата с етнически малцинства. (Приложение № 4)

1.10.4. Математико-статистически методи за обработка и анализ на резултатите от проучването /STATISTIKA for Windows, версия 8 и Microsoft Office Excel /

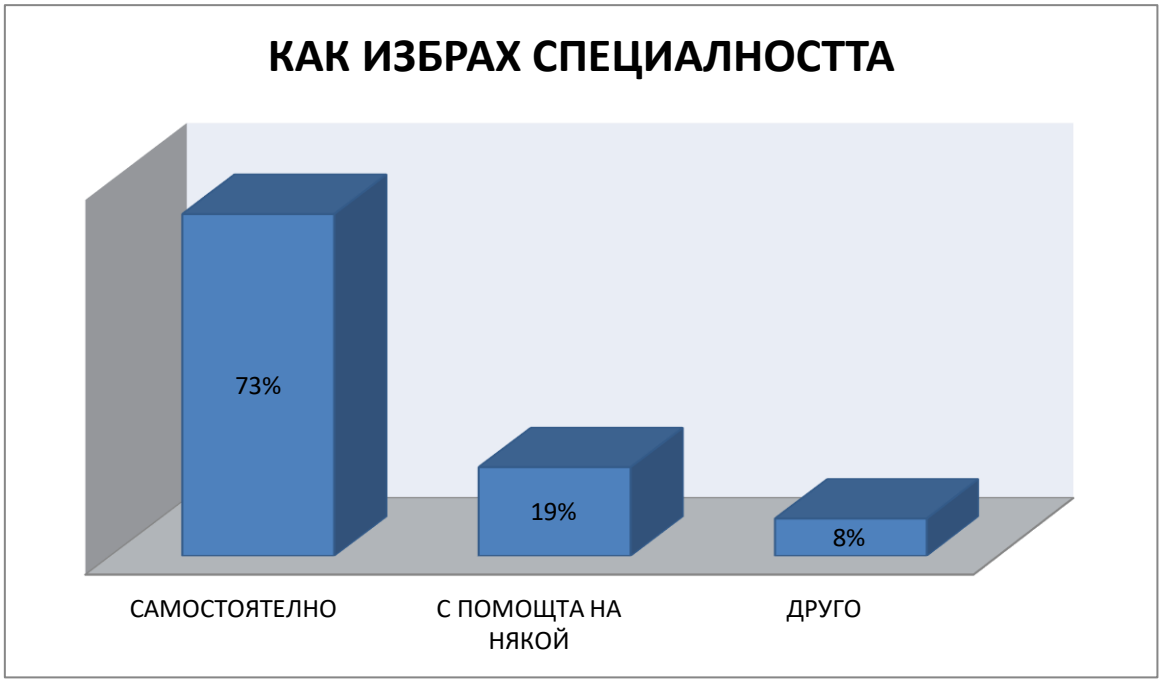
Получените от проучването данни са обработени математически и статистически.

II. РЕЗУЛТАТИ ОТ ЕМПИРИЧНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ. АНАЛИЗ И ОБСЪЖДАНЕ

2.1. Резултати, анализ и обсъждане

Проучване мнението на студентите за учебния процес

Фиг. 1



Разпределение на отговорите на въпрос № 6 "Избор на специалност "Социални дейности"

Изборът на професия е един от най-важните избори в живота на човек, тъй като до голяма степен определя как ще протече неговия жизнен и трудов път. Изборът е лично решение, но при младите хора, на които им липсва достатъчно опит и определена представа изборът е повлиян от редица фактори – семейство, близки, приятели, медии и др. Впечатление прави високият процент на самостоятелност при избора на специалност.

Един от начините за оценяване степента на удовлетвореност е чрез откриване степента на съвпадение между представа и реалност.

Следващият въпрос има за цел да проучи удовлетвореността от избора на специалност.

Фиг. 2 Съвпадение между представа и реалност за професията



Въпрос №7 "Съвпада ли предварителната Ви представа за професията с това, което изучавате в момента?"

Предварителните разговори с респондентите и получените отговори ни дават основание да приемем, че степента на удовлетвореност при обучаваните не е с положителен знак, въпреки, че 50% от анкетираните посочват отговор „да”.

Фиг. 3 Интерес към съдържанието на изучаваните дисциплини

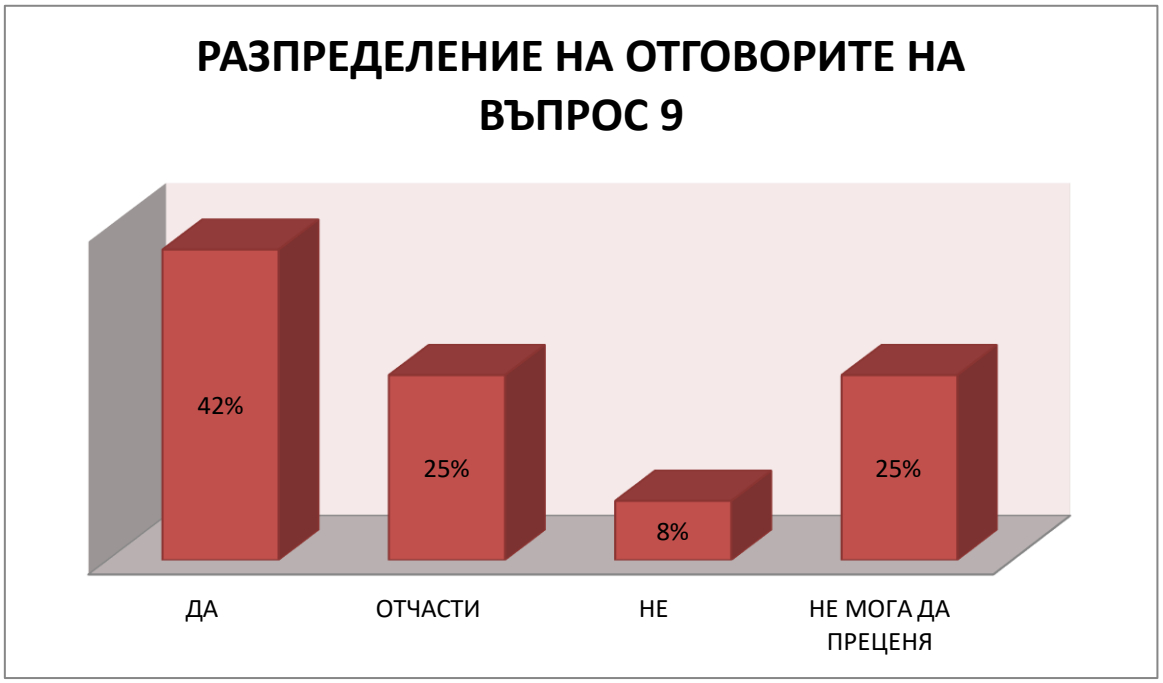


Въпрос №8 "Интересно ли Ви е съдържанието на провежданото обучение?"

Само 28% от анкетираните са посочили отговор „да“. Резултатите от отговорите на въпроса показват, че от страна на обучаваните няма висок интерес към съдържанието на обучението.

Следващият въпрос цели да разкрие, до колко съдържанието на учебните дисциплини кореспондира с практиката в социалната работа според студентите.

Фиг. 4 Съответствие между съдържанието на учебните дисциплини и реалността в професията



Въпрос № 9 "Съдържанието на учебните дисциплини кореспондира ли с практиката?"

Според получените резултати, по-малко от половината, от анкетираните считат, че съдържанието на учебните дисциплини кореспондира с практиката - само 42%.

За да проверим истинността и търсейки потвърждение зададохме следващия въпрос.

Фиг.5 Ефективност на теоретичната подготовка



Въпрос № 10 „Считате ли, че теоретичната подготовка Ви дава достатъчно знания, за да усвоите същността на професията?"

Наблюдава се тенденция на по-високо съгласие, но групата на посочилите категоричен отговор „да“ пак е под 50%.

Обобщените данни от отговорите на последните три въпроса показват, че в обучението на социалните работници са необходими промени, които да отговорят на съвременната реалност в социалната работа.

Практическата подготовка е базисна за усвояването на знания, умения и навици, необходими за упражняването на професията. До колко това е така, попитахме студентите.

Фиг. 6 Ефективност на практическото обучение



Въпрос № 11 "Практическата подготовка помага ли Ви, за придобиване на умения и навици, необходими за упражняването на професията?"

Резултатите от отговорите на този въпрос не са изненадващи. Запознавайки се в практиката със социалната работа, студентите придобиват и затвърждават умения и навици, необходими за професията. Високият процент – 71%, на посочилите отговор „да“ показва, че практическата подготовка има за тях по-висока ефективност в обучението от теоретичната.

Отговорите на следващия въпрос имат за цел да се проучи студентското мнение за баланса между теоретичното и практическото обучение.

Фиг.7 Баланс между теория и практика



Въпрос № 12 "Считате ли, че има баланс между теоретичната и практическа подготовка?"

По малко от половината анкетирани - 44% смятат, че има баланс между теоретичната и практическата подготовка. 32% от студентите са посочили отговор „отчасти“, 10% - „не мога да преценя“, а 14% изказват сигурно несъгласие.

Качеството на учебния процес зависи от много и различни фактори и условия. Въпросите в анкетното проучване на студентите основно са свързани с методите на преподаване и оценяване, структурата на учебната програма, самооценка на подготовката, преподаването на теоретичните дисциплини и провеждането на практическата подготовка.

За осигуряване на качествен образователен процес от съществено значение е използването на подходящи методи на представяне на учебното съдържание. Като *най-използвани методи* в обучението студентите посочват лекция, упражнение, самостоятелна работа, дискусия,

беседа, интерактивни методи, ролеви игри и семинар. По-различно са ранжирали *методите,* които считат, че *спомагат за по-доброто усвояване на учебното съдържание*. На първо място поставят упражнението, на второ дискусията, лекцията е поставена едва на трето място. Следват ролеви игри, интерактивни методи, самостоятелна работа и пак на последно място е поставен семинарът.

Друг важен фактор в учебния процес е оценяването на студентите. От проведените предварителни разговори с анкетираните стана ясно, че обективността на оценяването оказва съществено влияние върху мотивацията им към процеса на обучение.

За да разберем какви начини за оценяване се използват в обучението зададохме въпроса*:"Какви начини се използват за оценяването Ви?“.* 72% твърдят, че преподавателите използват традиционни начини за оценяване. Попитахме студентите за тяхното мнение: *"Кои от начините са по-обективни?“.* За 52% съвременните, иновативни начини на оценяване са по-обективни.

Зададохме въпрос, за да проверим мнението им за учебната натовареност. 58% оценяват учебната натовареност като „нормална“, а за 29% тя е натоварена, 10% я възприемат като „претоварена“ и само за 3% тя е „недостатъчна“.

Лекциите, упражненията и практическата подготовка в базите дават възможност на студентите да придобият необходимите теоретични и практически знания. Направихме проучване на посещаемостта, на различните форми на обучение – лекции, практически упражнения и практическа подготовка. Приятно впечатление прави това, че най-висок процент отговори са в диапазона посещаемост 80-100%.

Поискахме от тях самооценка на това, колко време отделят за самоподготовка и достатъчна ли е за успешното полагане на изпитите.

Най-висок процент от отговорите – 55% са в зоната - „два часа“, което може да се приеме за реално, тъй като 59% считат самоподготовката си за достатъчна, за успешното полагане на изпитите.

Един от факторите, които оказват влияние върху качеството на учебния процес е наличието на необходимата, специализирана литература. От отговорите на студентите се вижда, че 45% успяват да намерят и ползват специализирана литература в областта на социалната работа.

Следващите въпроси имат за цел да проучат как респондентите оценяват преподаването на теоретичните дисциплини и провеждането на практическата подготовка в учебните бази. Обобщените резултати показват сходство. И на двата въпроса най-висок процент отговорили, съответно 34% и 36% посочват отговор „много добро“, следвани от „добро“ - 22% и 27%. „Отлично“ са посочили 22%, респективно 23%, а задоволително 16% и 9%. Само 5% намират преподаването и практическото обучение за незадоволително.

Зададохме въпрос, за да проучим какво мотивира студентите да разширяват професионалните си интереси**.** Желанието да помагат е водещо в резултатите от отговорите на този въпрос - 65%. Контактът със социалните работници е мотив за 14%, а 11% са посочили отговор „друго“. Предвид ключовата роля на преподавателя в процеса на обучението, не добро впечатление прави изключително ниския процент на тези, които посочват общуването с преподавателите като мотивиращо - само 10%.

Удовлетвореността от избора на специалност е показател за упражняване на професията. Въпрос в анкетата проучва мнението на студентите, дали биха избрали отново същата специалност. 47% от

анкетираните посочват отговор „да“, 35% - „възможно е“ и само 18% са дали отрицателен отговор. Високият процент в зоната на положителните отговори ни дава основание да направим извода, че като цяло студентите са мотивирани за упражняването й.

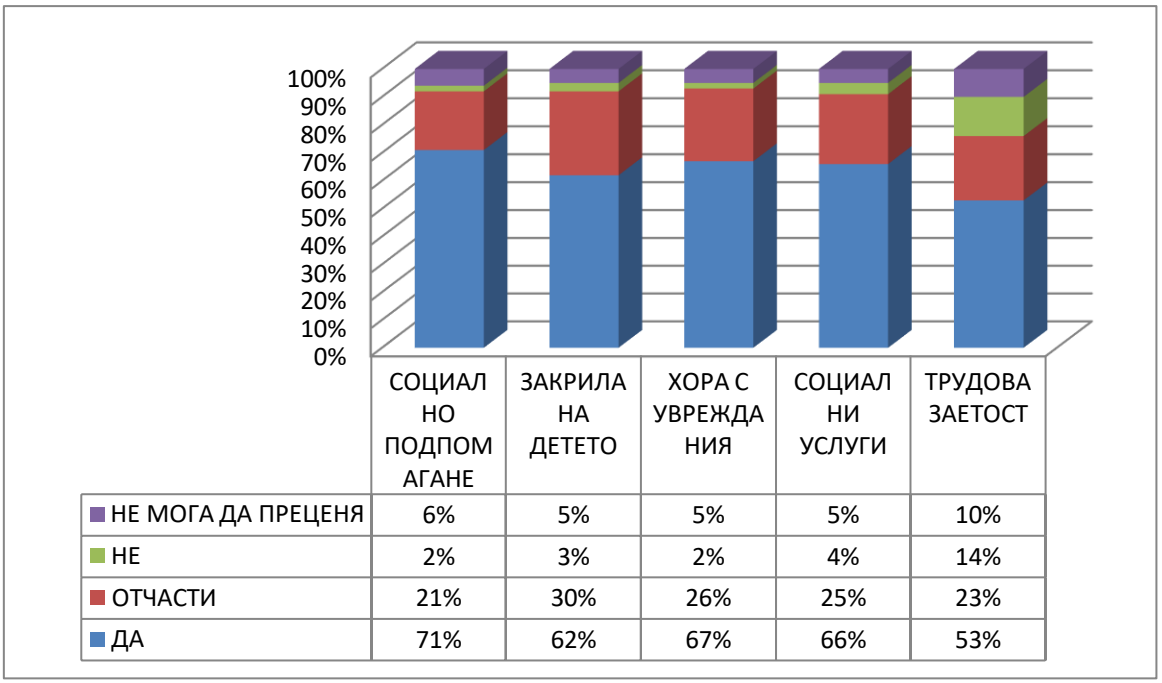
Попитахме студентите какво биха променили в процеса на обучението си. Прави впечатление, че най-голямата част от препоръките са насочени към увеличаване хорариума на практическото обучение. Също голяма част са отправените предложения за въвеждане на повече иновативни методи в преподаването както и застъпване на дискусиите, и беседите. Най-малко са предложенията за организационни промени.

Проучване мнението на студентите, социалните работници и преподавателите за базовата подготовка

Основната част на изследването има за цел проучване мнението на респондентите за базовото обучение. Част от анкетите съдържат еднакви въпроси, зададени към трите групи по подходящ начин. Тези данни и тяхната интерпретация са разгледани както поотделно, така и в комбинация. Въпросите имат за цел да се изследва мнението им за придобитите по време на базовото обучение професионални компетенции, необходимост от въвеждане на ЕДИ, профилиране на обучението и следдипломно обучение. Отговорите на въпросите са от изключително значение за целите на проучването.

За да получим информация до колко студентите се чувстват сигурни в придобитите по време на базовото си обучение знания, умения и компетенции за работа, в различните направления на социалната сфера поискахме самооценка от тях със следващите въпроси.

Фиг. 8 Ефективност на специалните дисциплини



	СОЦИАЛНО ПОДПОМАГАНЕ	ЗАКРИЛАНА ДЕТЕТО	ХОРА С УВРЕЖДАНИЯ	СОЦИАЛНИ УСЛУГИ	ТРУДОВА ЗАЕТОСТ
НЕ МОГА ДА ПРЕЦЕНЯ	6%	5%	5%	5%	10%
НЕ	2%	3%	2%	4%	14%
ОТЧАСТИ	21%	30%	26%	25%	23%
ДА	71%	62%	67%	66%	53%

Въпрос № 13 "След завършването си, Вие ще се реализирате в различни направления на социалната сфера. Считате ли, че изучаваните специални дисциплини Ви дават достатъчно знания, умения и компетенции за работа?"

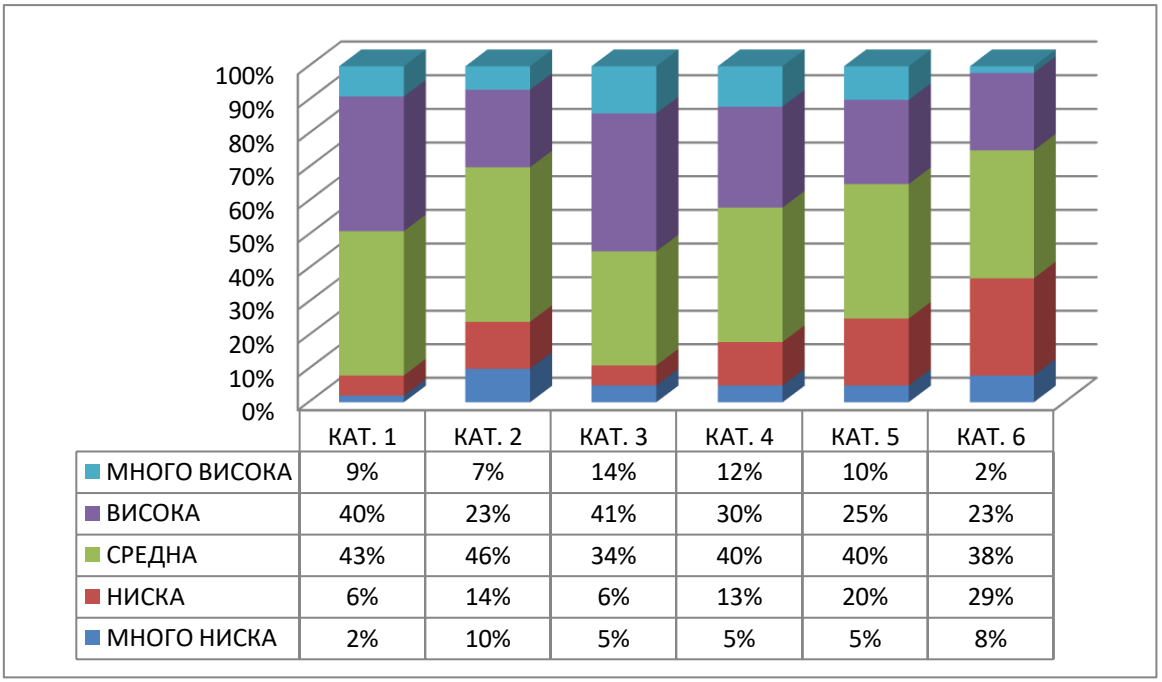
Посочените отговори на студентите показват най-висока самооценка за работа в „социално подпомагане“ – 71%, следвани от групата на тези, които смятат, че са най-подготвени за работа с „хора с увреждания“ - 67%. 66% посочват “социални услуги“, а 62% - „закрила на детето“. Най-малко подготвени се чувстват студентите за работа в сферата на трудовата заетост – 53%.

Следващият въпрос цели проучване самооценката на студентите по отношение, степента на подготовка за работа с различните категории клиенти на системата на социалната закрила.

Таблица №1

Кат. №	1	2	3	4	5	6
Категории клиенти	Лица и семейства, нуждаещи се от соц. подпомагане	Деца и лица с физически, психически и ментални увреждания	Деца в риск	Деца, младежи и възрастни, ползващи социални услуги	Лица, засегнати от трайна безработица и/или социална изолация	Етнически малцинства

Фиг.9 Степен на подготовка за работа



	КАТ. 1	КАТ. 2	КАТ. 3	КАТ. 4	КАТ. 5	КАТ. 6
МНОГО ВИСОКА	9%	7%	14%	12%	10%	2%
ВИСОКА	40%	23%	41%	30%	25%	23%
СРЕДНА	43%	46%	34%	40%	40%	38%
НИСКА	6%	14%	6%	13%	20%	29%
МНОГО НИСКА	2%	10%	5%	5%	5%	8%

Въпрос № 14 "Как оценявате Вашата подготовка за работа с различните категории клиенти?"

Обобщените резултати на отговорите показват, че в най-голям процент студентите оценяват нивото си на подготовка за работа с клиентите от различните категории като „средно“. Следват: „високо“, „ниско“, „много високо“ и „много ниско“. От диаграмата е видно, че студентите се чувстват най-добре подготвени за работа с хората с

увреждания и клиентите на социалното подпомагане. Следват лицата, ползващи социални услуги и безработните. Най-слабо подготвени се чувстват за работа с етнически малцинства.

Социалната работа, свързана със социалното включване на деца, лица и семейства, засегнати от различни социални рискове изисква социална оценка, адекватна на потребностите и възможностите им. Следващия въпрос има за цел да проучи мнението на студентите, до колко базовата подготовка им дава необходимите компетенции.

Фиг. 10 Придобити професионални компетенции



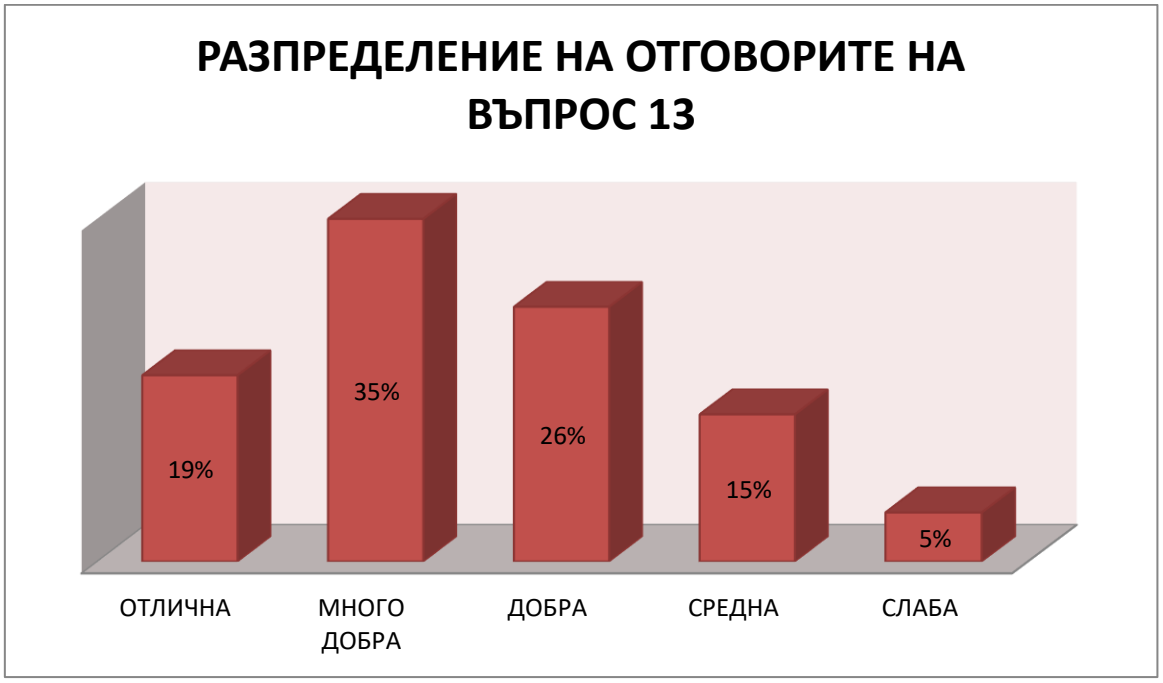
Въпрос № 15 „Смятате ли, че притежавате базова подготовка и компетенции за адекватно оценяване на лицата, в зависимост от техните нужди?“

Прави впечатление, че само 20% от анкетираните посочват категоричен отговор „да“. Високият процент на отговорилите с „по скоро да“ и „отчасти“, е показател, че студентите не се чувстват сигурни в подготовката си.

Резултатите от обобщените данни на последните три въпроса показват необходимостта от промени, с цел повишаване нивото на базовата подготовка, което съответно ще рефлектира положително в професионален аспект.

За да проучим мнението на социалните работници за нивото на придобитите по време на базовото обучение знания, умения и компетенции, за работа в различните направления на социалната сфера поискахме самооценка от респондентите със следващите въпроси.

Фиг. 11 Оценка на базовото обучение



Въпрос № 13 "Как оценявате базовата си подготовка на социален работник?"

Най-голяма е групата на посочилите „много добра“ – 35%. Като „отлична“ я оценяват само 19%. Като „добра“ я оценяват 26%, „средна“ – 15% и само 5% смятат базовата си подготовка за слаба.

Фиг. 12 Оценка на специалните дисциплини



Въпрос № 14 "Считате ли, че изучаваните специални дисциплини са Ви дали достатъчно знания и умения за работа с клиентите на „социалната закрила“ – социално подпомагане, закрила на детето, закрила на хората с увреждания, социалните услуги и трудовата заетост?"

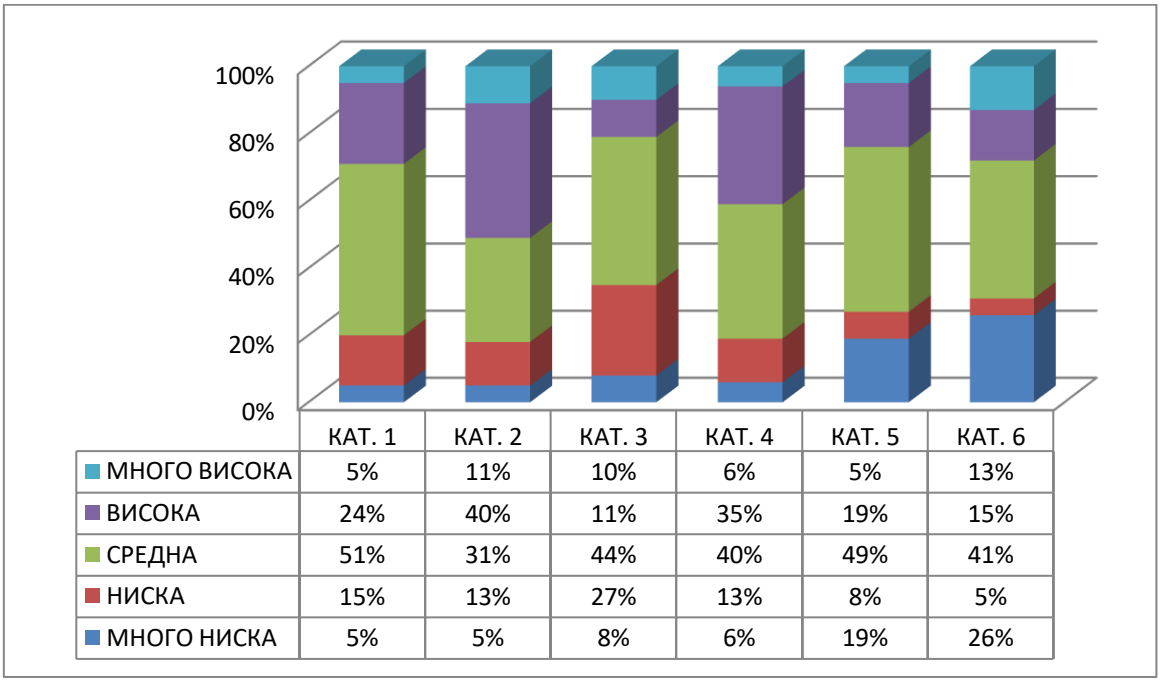
Може да се приеме, че по-доброто познаване на професията дава значителните различия в отговорите на социалните работници и на студентите. За разлика от студентите, които демонстрират висока самооценка, резултатите от отговорите на социалните работници са следните: равен процент в зоната на положителните отговори – 21%. 26% посочват отговор „отчасти“, 21% - „по скоро не“ и 9% дават категорично „не“ за отговор.

Поискахме самооценката на социалните работници по отношение степента на подготовка за работа с различните категории клиенти на системата на социалната закрила.

Таблица 2

Кат. №	1	2	3	4	5	6
Категории клиенти	Деца и лица с физически, психически и ментални увреждания	Лица и семейства, нуждаещи се от соц. подпомагане	Деца в риск	Деца, младежи и възрастни, ползващи социални услуги	Лица, засегнати от трайна безработица и/или социлна изолация	Етнически малцинства

Фиг. 13 Степен на подготовка за работа



	КАТ. 1	КАТ. 2	КАТ. 3	КАТ. 4	КАТ. 5	КАТ. 6
МНОГО ВИСОКА	5%	11%	10%	6%	5%	13%
ВИСОКА	24%	40%	11%	35%	19%	15%
СРЕДНА	51%	31%	44%	40%	49%	41%
НИСКА	15%	13%	27%	13%	8%	5%
МНОГО НИСКА	5%	5%	8%	6%	19%	26%

Въпрос № 15 "Как оценявате Вашата подготовка за работа с различните категории клиенти в социалната сфера?"

От диаграмата се вижда, че отговорите на въпроса са сходни с тези на студентите. Социалните работници също оценяват нивото си на подготовка за работа с клиентите от различните категории като средно.

Социалната работа, свързана със социалното включване на деца, лица и семейства, засегнати от различни социални рискове изисква социална оценка, адекватна на потребностите и възможностите им.

Следващия въпрос има за цел да проучи мнението на работещите, до колко базовата подготовка им е дала необходимите компетенции.

Фиг. 14 Придобити професионални компетенции



Въпрос № 16 „Смятате ли, че притежавате базова подготовка и компетенции за адекватно оценяване на лицата, в зависимост от техните нужди?“

Отговорите на този въпрос дават представа за нивото на подготовката и за професионалните качества на социалните работници. Получените резултати и в двете изследвани групи са сходни. Само 20% от анкетираните студенти посочват категоричен отговор „да“. При социалните работници този процент е 23%. Високият процент на отговорилите с „по скоро да“ и „отчасти“ и при двете групи е показател, че респондентите не се чувстват сигурни в подготовката си.

Една от задачите на изследването цели проучване мнението на трите групи респонденти за необходимостта от профилиране на базовото обучение, с цел повишаване качеството на образованието.



Фиг. 15 Отговори на студентите

Отговорите на въпроса показват, че 55% от анкетираните студенти са на мнение, че е необходимо профилиране на базовото обучение. 31% не могат да преценят, а 14% не смятат, че това е необходимо.



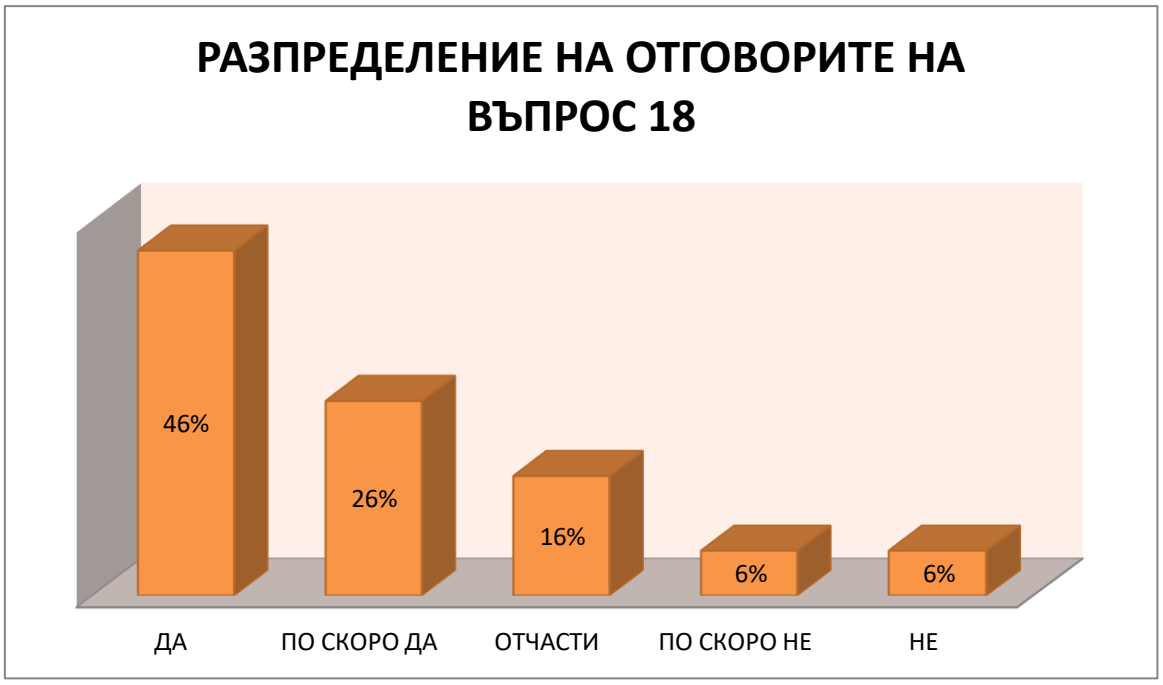
Фиг.16 Отговори на преподавателите



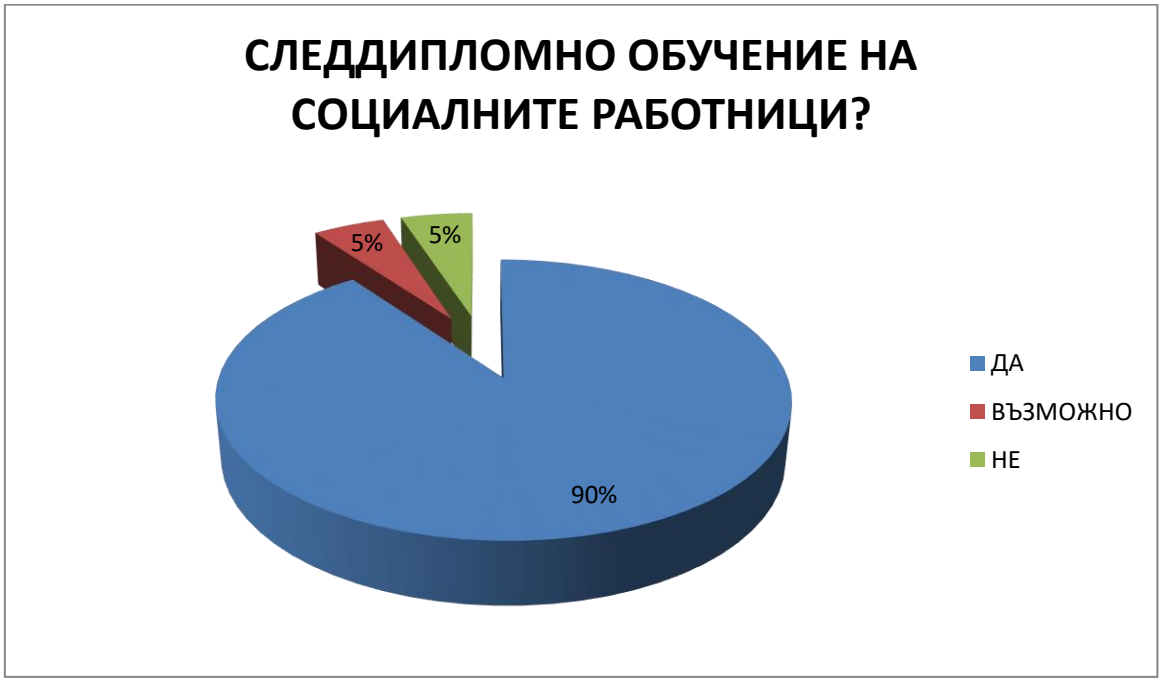
Фиг. 17 Отговори на социалните работници

Прави впечатление високият процент на категорично отговорилите с “да“ и в трите извадки. Най-висок е процента на преподавателите – 65%, следвани от студентите – 50% и социалните работници – 39%. Това показва осъзната нужда от страна на академичната и професионалната общности, от профилиране на базовото обучение, с цел повишаване нивото на базовата подготовка и професионалните компетенции.

Проучване мнението, на работещи и преподаватели за необходимостта от следдипломно обучение на социалните работници е също задача на настоящото изследване.



Фиг. 18 Отговори на социалните работници



Фиг.19 Отговори на преподавателите

Въпреки дадената много добра оценка на базовата подготовка и двете групи категорично заявяват нуждата от следдипломно обучение.

Това се потвърждава от изключително високия процент отговори „да“, който са посочили преподавателите – 90%. Този процент, както и отговорите на социалните работници в зоната на положителните - 72% показват необходимост от следдипломно обучение, с цел непрекъснато усъвършенстване на практиката, предвид динамиката на професията.

За да получим информация „от позицията на опита“ поискахме да разберем мнението на преподавателите и работещите за разликите в подготовката, която дават различните ВУЗ, и дали това се отразява в практиката.

Въпрос: "ВУЗ подготвят студентите – социални работници по различни учебни планове. Считате ли, е това се отразява на професионалната квалификация и качества, на упражняващите професията „социален работник“?"



Фиг. 20 Отговори на преподавателите



Фиг. 21 Отговори на социалните работници

И при двете групи респонденти се наблюдава изключително висок процент на съгласие. Като тази на преподавателите е още по-категорична. 60% от тях посочват отговор „да“. При работещите този процент е 48% . 39% също дават отговор в зоната на положителните – „по скоро да“ и само 1% посочват „не“.

Друга от задачите на настоящото изследване е да установи необходимостта от въвеждане на ЕДИ в обучението по социална работа.



Фиг. 22 Отговори на преподавателите



Фиг. 23 Отговори на социалните работници

И тук при двете групи се наблюдава изключително висок процент на положителните отговори. Отново преподавателите посочват най-висок процент отговори „да“ – 70%. В групата на социалните работници 68% са дали категоричен отговор „да“, 26% посочват „не мога да преценя“ и само 6% посочват отговор „не“. При преподавателите съответно, 30% са в зоната на положителните - „възможно е“ и само 5% не смятат, че ЕДИ са необходими.

Поискахме от преподавателите да дадат оценка на базовото обучение.

Фиг. 24



Въпрос № 9 "Как оценявате базовата подготовка на социалните работници?"

И тук имаме сходство в резултатите от отговорите на двете групи – работещи и преподаватели. 15% от преподавателите и 19% от работещите я оценяват като отлична. Най-голяма е групата на посочилите отговор „много добра“ – 55% преподаватели, 35% работещи. Като „добра“ я оценяват 30% от преподавателите и 26% от работещите. „Средна“ я оценяват 15% от работещите и само 5% от тях смятат базовата си подготовка за слаба. За да потвърдим посочените резултатите зададохме следващите въпроси.

За да проучим нивото на придобитите по време на базовото обучение знания, умения и компетенции, за работа в различните направления на социалната сфера, поискахме мнението на преподавателите със следващия въпрос.

Фиг. 25



Въпрос № 10 „Смятате ли, че студентите получават достатъчно знания, умения, навици, нагласи и практически опит, за бъдещата им професионална реализация?“

Резултатите от отговорите на преподавателите показват висок позитивизъм. По равно разпределени са положителните отговори – 40%, а 29% посочват отговор „отчасти“. Липсват отрицателни отговори.

Попитахме преподавателите, с цел да проучим мнението им, до колко дипломираните студенти притежават съответната базова подготовка и компетенции за работа.

Фиг. 26 Базова подготовка и придобити професионални компетенции



Въпрос № 13 „Смятате ли, че дипломираните студенти притежават съответната базова подготовка и компетенции за адекватно оценяване на лицата, в зависимост от техните нужди?“

Резултатите показват, че се наблюдава сходство в мненията на преподавателите и студентите. 30% от преподавателите и 20% от студентите посочват отговор „да“. Почти идентични са отговорите „по скоро да“ – 35% преподаватели и 39%, студенти. „Отчасти“ посочват 30% преподаватели и 35% студенти. Отрицателен отговор не са посочили и двете групи, а отговор „отчасти“ посочват 5% преподаватели и 6% студенти. Резултатите от отговорите на социалните работници са почти равномерно разпределени както следва: 21% - „да“, 21% - „по скоро да“, 26% „отчасти“, 23% - „по скоро не“. 9% посочват отговор „не“. Разнообразието в отговорите може да приемем, че се дължи на опита.

В предоставената възможност, в анкетите на студентите и преподавателите, да правят препоръки с цел повишаване нивото на компетенции интерес представлява това, че има високо съвпадение. И двете групи искат увеличаване на часовете за практическо обучение. Препоръката на преподавателите за повече занимания на терен кореспондира с тази на студентите, за разглеждане на реални случаи по време на упражненията. Друго сходство се открива между препоръката на студентите за изучаване на повече правни дисциплини и тази на преподавателите, за по-добра подготовка по нормативната база в социалната сфера. Студентите биха искали въвеждане на повече интерактивни методи в обучението и изучаване на дисциплини, които „да ги направят добри организатори“. Също така биха искали „обстойно изучаване на етническите малцинства“. Последното кореспондира с отговорите на въпрос №14.

От тези и другите направени препоръки може да заключим, че повече практическа насоченост на обучението би повишила нивото на придобитите професионални компетенции.

Попитахме преподавателите, кои са най-желаните от студентите области за професионална реализация.

Фиг. 27



Въпрос № 14 "Според Вашите наблюдения, в коя област на социалната работа студентите търсят най-вече професионална реализация?" /възможни няколко отговора/

От представените във фигурата отговори се виждат най-желаните от студентите сфери за професионална реализация, според преподавателите. Наблюденията на преподавателите са ранжирани по следния начин:

- Социално подпомагане;
- Закрила на детето;
- Социални услуги;
- Трудова заетост;
- Закрила на хората с увреждания;
- Работа с етнически малцинства

Потърсихме мнението на преподавателите относно промяна в критериите на приемните изпити, с цел повишаване нивото на обучение.

Фиг.28



Въпрос № 17 "Необходима ли е промяна в критериите за приемните изпити, с цел повишаване нивото на обучение?"

Резултатите показват, че 65% от преподавателите са на мнение, че промяна не е необходима а според 20% промяна е възможна. Само 15% посочват отговор “да“.

Проучване мнението на социалните работници относно професионалната реализация

Анкетната карта за социалните работници освен въпросите, отнасящи се до базовата подготовка и придобитите компетенции съдържа и такива, засягащи професионалната им дейност - етиката в професията, контролът на дейността, служебните отговорности, необходимостта от супервизия, кариерното развитие и удовлетвореността от професията.

Професионалният морал поддържа ролевите норми на дадената професия. Професионалната етика в социалната работа е от изключително важно значение поради специфичния й характер. От проучване на литературните източници стана ясно, че съществуват етични правила, но в предварителните разговори голяма част от респондентите не знаеха, доколко те са ефективни в практиката. Затова зададохме въпроса за необходимостта от етични правила при упражняване на професията.

Фиг. 29



Въпрос № 19 "Има ли необходимост от етични правила при упражняване на професията?"

58% от анкетираните смятат, че са необходими такива. 35% посочват, че такива съществуват и само 7% са на мнение, че не са необходими при упражняване на професията.

Контролът е основна функция за управление на дадена система. Потърсихме мнението на респондентите, за това съществува ли ефективен контрол по отношение на тяхната дейност.

Фиг. 30 Оценка на контрола на дейността



Въпрос № 20 "Оказва ли се ефективен контрол на Вашата дейност от страна на държавните институции?"

Повечето от анкетираните са на мнение, че се осъществява ефективен контрол на дейността им – 78% в зоната на положителните отговори. 16% са посочили „отчасти“ и само 6% са отговорите в отрицателната зона.

От наблюдения, опит и разговори с работещите се установи, че контролът върху разходване средствата за социално подпомагане на нуждаещите се лица е изключително чувствителна тема за тях, която влияе демотивиращо в работата им. Зададохме въпрос „Държавните институции в състояние ли са да предотвратят злоупотреба със социални помощи“ Въпросът цели да покаже ефективността на управлението на държавните институции в това отношение.

Фиг. 31 Оценка на ефективността при предотвратяване на злоупотреби със социални помощи



Въпрос № 21 "Държавните институции в състояние ли са да предотвратят злоупотреба със социални помощи от страна на недобросъвестни лица и семейства?"

Резултатите от отговорите на въпроса не са изненадващи. Само 31% са отговорите в положителната зона.

Точните и конкретни служебни отговорности са предпоставка за качество на извършваната работа. Зададохме въпрос, за да проучим има ли ясно и точно определени служебни отговорности.

Фиг. 32 Конкретни и точни служебни отговорности



Въпрос № 22 "Има ли ясно и точно определени служебни отговорности?"

Високият процент на отговорилите в положителната зона – 88% прави положително впечатление. Резултатите са показател за високо качество на упражняваната професия.

Многото и различни проблеми в практиката на социалните работници, изискват от тях моментна и адекватна реакция. Това предполага определени компетенции, за вземане на самостоятелни решения.

Фиг. 33 Компетенции за вземане на самостоятелни решения



Въпрос № 23 "Притежавате ли компетенции за вземане на самостоятелни решения?"

Положително отговорилите на този въпрос отново са по-голямата част от анкетираните - над 70%. Само 8% процента са отрицателните отговори, а 19% са посочили отговор „отчасти“.

Професионалното общуване е много важна характеристика за ефективното функциониране на всеки екип. Попитахме респондентите имат ли нужда от оказване на професионална и методическа помощ в процеса на своята работа.

Фиг. 34 Необходимост от методическа помощ



Въпрос № 24 "Имате ли необходимост от консултации и методическа помощ при вземане на професионални решения – „супервизия“?"

Резултатите не са изненадващи, предвид тежестта на социалните случаи. Изключително ниския процент на негативните отговори – общо 8% е показател за необходимост от супервизия в професията.

От проучването на литературните източници и разговорите с респондентите стана ясно, че супервизията е регламентирана в социалните услуги за деца. В по-голямата част от социалната практика обаче, такава не се осъществява.

За да потвърдим отговорите на предишния въпрос, и за да докажем необходимостта от супервизия във всички направления на социалната работа зададохме следващия въпрос.

Фиг. 35 Супервизия в професията



Въпрос № 25 "Трябва ли да се осъществява супервизия при решаване на критични казуси?"

Прави впечатление изключително високия процент на положителните отговори – над 80%. Обобщените резултати от отговорите на последните два въпроса показват осъзната нужда от супервизизия при упражняване на професията.

Професионалното развитие е един от стимулите при упражняването на всяка професия. Попитахме социалните работници създадени ли са условия и има ли възможност за израстване в кариерно отношение.

Фиг. 36 Възможности за кариерно развитие



Въпрос № 26 "Създадени ли са условия за кариера и професионално развитие?"

Наблюдава се неравномерно разпределение на отговорите като водещи са тези в отрицателната зона. Прави впечатление изключително ниския процент на положителните отговори – само 10% са посочили отговор „да“, а „по скоро да“ - 11%. От отговорите на анкетираните установяваме, че кариерата не е стимул за упражняване на професията.

Мотивирани ли са работещите да упражняват професията е видно от отговорите на следващите два въпроса.

Фиг. 37 Удовлетвореност от професията

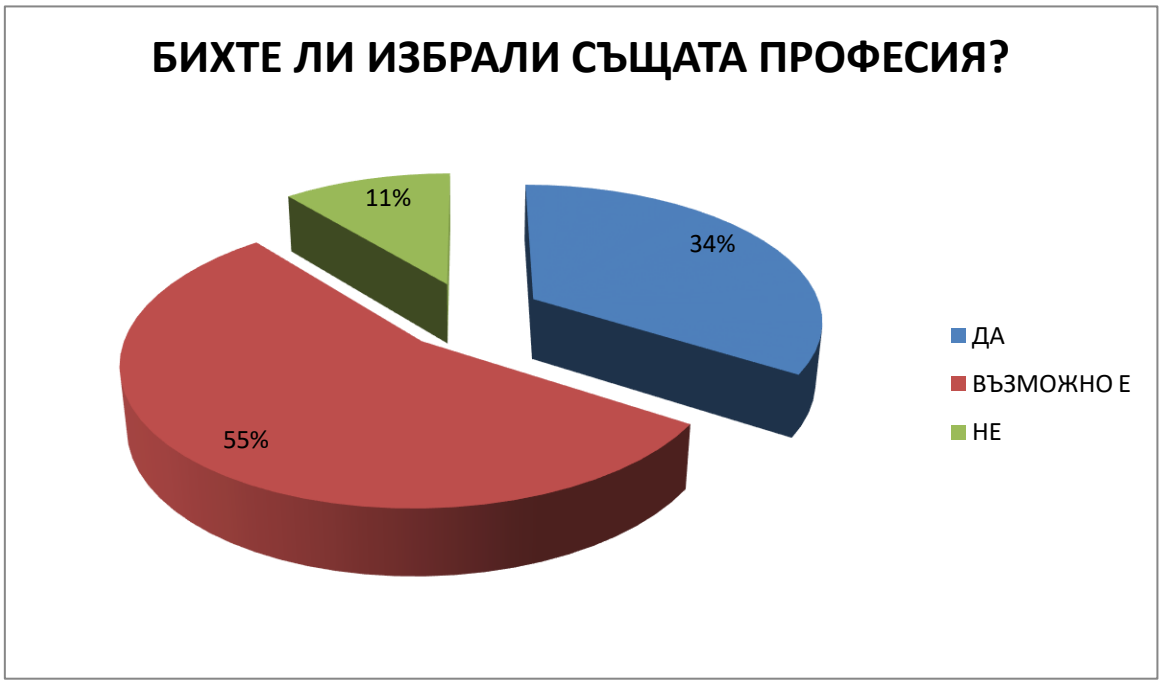


Въпрос № 27 "Удовлетворени ли сте от професията, която упражнявате?"

Впечатление прави изключително ниския процент на отговорите в отрицателната зона – 10%.

За потвърждение, и за да проверим истинността на посочените отговори зададохме следващия въпрос.

Фиг. 38



Въпрос № 28 "Ако отново трябва да изберете професия, бихте ли избрали същата?"

Получените резултати кореспондират с тези на предишния въпрос - само 11% са посочили категоричен отговор „не“.

Обобщените резултати показват, че по-голямата част от работещите изпитват удовлетворение и положително отношение към професията.

Модел на професионалните роли на социалния работник в работата с етнически малцинства

Социалната работа е насочена към подкрепа и подпомагане както на индивидите, така и на социалните групи и общности, без оглед на произход, гражданство, пол, раса, народност, етническа принадлежност, религия или вяра и т.н.

По данни от Националното преброяване, проведено през 2011г. числеността на традиционните малцинствени общности спрямо българското мнозинство у нас е следната: българи – 5 664 624, турци – 588 318, роми – 325 343, други малцинства – 49 304.

В САЩ и някои европейски държави са разработени стандарти и критерии за интеркултурните компетентности в социалната работа. У нас такива стандарти липсват.

Разработеният модел е в съответствие с изучаваните в бакалавърската програма по практическа социална работа в Colorado State University, САЩ шест фундаментални общопрактикувани роли в практиката на социалната работа. Според етичните стандарти на NASW (Национална Асоциация на социалните работници на САЩ), „прилагането в практиката на тези роли изисква придържане към толерантност, към човешките различия и културна компетентност, социална и икономическа справедливост, особено когато се касае за уязвими групи от населението и изследователски утвърдени практики“.

Характерното за предложения модел на професионалните роли в работата с етнически малцинствени общности е мястото на социалния работник - в общността.

Фиг. 39



- **Съветник**

Ключова роля, която се фокусира върху подобряване социалното функциониране на лицата. В ролята на съветник социалният работник помага на клиента да изясни проблемите си и да обособи нуждите си, както и да търси начини за разрешаването им. Той от своя страна работи върху това да развива неговия потенциал, за да може клиентът сам да се справя с проблемите си.

- **Застъпник**

В ролята си на застъпник, социалният работник се бори за правата на клиента като дава възможност на клиента да бъде чут. Социалният работник говори от името на клиента когато останалите системи не искат да го чуят или когато клиентът е неспособен да говори сам.

- **Брокер**

След като нуждите на клиента са оценени социалният работник в ролята си на брокер, е отговорен за своевременното идентифициране намиране и свързване на клиента с необходимите базови публични услуги: социални, здравни, образователни и др.

- **Посредник**

В ролята на посредник социалният работник се намесва в спор между участващите страни, за да им помогне да превъзмогнат различията, да намерят компромис и да достигнат взаимно удовлетворителни споразумения. Като посредник заема неутрална страна между страните.

- **Представител за промяна на общността**

Събира информация от общността, работи в екип с други специалисти, за да идентифицира проблемите и планира промяна. Действа координирано, за да постигне промяна на различни нива, с което помага да се промени фокусът на институционалните ресурси и да се подобри функционирането на общността.

- **Изследовател**

В изследователската роля социалният работник събира, анализира и разпространява знание (факти, информация и умения) като се стреми да подобри ефективността в практиката на социалната работа с малцинствени общности.

2.2. *Експертна оценка на модел на професионалните роли на социалния работник в работата с етнически малцинства*

Оценката е осъществена от експерти на ръководна длъжност в системата на АСП и специализирани институции за социални услуги, и от професионалисти с дългогодишен опит в работа с малцинствени групи. На експертите беше предоставена възможност да се запознаят с разработения модел.

Многото и разнообразни социални проблеми в малцинствените общности предполагат много добра професионална подготовка и компетентност на социалните работници, за справяне с тях. Категорично експертите са на мнението, че предложения модел отчита спецификата на социалната работа в малцинствените групи. Относно професионалните роли на социалния работник в предложения модел мнението на експертите е, че моделът достатъчно ясно и точно представя професионалното поведение на социалния работник в работата с етнически малцинства.

III. ЗАКЛЮЧЕНИЕ, ИЗВОДИ, ПРЕПОРЪКИ И ПРИНОСИ

3.1. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

- Обобщените данни от проведеното емпирично изследване показват, че в образованието на социалните работници е необходима реформа, която да отговори на съвременната реалност в социалната работа.
- Резултатите от проучването показват, че са необходими промени с практическа насоченост в базовото обучение, с цел повишаване качеството на образованието и нивото на придобитите професионални компетенции.

3.2. ИЗВОДИ

1. Резултатите от проведеното проучване дават информация за състоянието на базовата подготовка и потвърждават хипотезата, че реформа в обучението ще доведе до повишаване нивото на професионалните компетенции, респективно качеството на упражняваната професия.
2. Студентите са отговорни към учебния процес. Правят критична самооценка на притежаваните от тях теоретични знания, практически умения и придобити компетенции. Анализът на резултатите показва, че студентите не се чувстват сигурни в подготовката си.
3. Получените резултати показват, че съществува необходимост от уеднаквяване на учебното съдържание /ЕДИ/, с цел усъвършенстване базовата подготовка на социалните работници.
4. Анализът на резултатите очертава потребност от профилиране на базовото образование.
5. Динамиката на професията предполага непрекъснато усъвършенстване на базовите знания и умения. Проучването на професионалната реализация и анализа на резултатите показват

необходимост от следдипломно обучение, с цел повишаване професионалната квалификация на работещите.

6. Получените резултати от проучването очертават необходимост от супервизия във всички направления на социалната работа, предвид спецификата и тежестта на социалните случаи.

3.3. ПРЕПОРЪКИ

Към МОН и Висшите учебни заведения

- Въвеждане на ЕДИ в базовото образование на социалните работници;
- Профилиране на базовото обучение;
- Актуализиране на учебните програми, с цел обучението да кореспондира с практиката;
- Уеднаквяване съдържанието на специалните дисциплини, даващи знания, практически умения и професионални компетенции;
- Разработване на програми за свободно избираеми дисциплини, с практическа насоченост;
- Разработване на програми за следдипломно обучение и специализация, съобразени със съвременното развитие на професията.

Към АСП

- Създаване на условия за професионално развитие и кариера;
- Създаване на условия за продължаващо обучение;
- Диференциране в заплащането на работещите, с базово образование и тези, със следдипломно обучение и специализация;
- Нормативно регламентиране на супервизията във всички направления на социалната работа;

- Ефективен контрол на разходване средствата за социално подпомагане.

3.4. ПРИНОСИ

1. Направено е собствено изследване и анализ на базовото обучение и професионалната реализация на социалните работници.
2. Изследвани са теоретичното и практическото обучение, и придобитите професионални компетенции.
3. Анализирана е необходимостта от въвеждане на ЕДИ и профилиране на базовото образование.
4. Проучена е необходимостта от следдипломно обучение и супервизия при упражняване на професията „социален работник“.
5. Разработен е модел на професионалните роли на социалния работник в работата с етнически малцинства.

СПИСЪК НА ПУБЛИКЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Григорова, М., Модели на социална работа. Четиридесет и втора научнотехнологична сесия, Контакт 2018: Интердисциплинната идея в действие, стр. 234-236, С., 2018.
2. Григорова, М., Мотивацията/демотивацията при студентите от т.нар. „помагащи професии“, Тридесет и трета научнотехнологична сесия, Контакт 2014: Гражданската идея в действие, стр. 243-246, С., 2014.
3. Григорова, М., Обучението на студентите от специалност „Медико-социални грижи” за работа с маргинални групи и общности. Тридесет и девета научнотехнологична сесия, Контакт 2017: Гражданската идея в действие, стр. 205-208, С., 2017.
4. Григорова, М., Н. Калчева, П. Гагова, Подготовката и квалификацията на студентите по медико-социални грижи в МК-София за работа с деца и семейства в риск, Сборник, УИ „Св. Кл. Охридски”, стр.661-665, С., 2013.
5. Grigorova, M., D. Krastev, D. Kirov, Socio-Medikal problems with headaches in people of working age in Bulgaria. International Journal of Science and Research (IJSR), Onlline ISSN: 2319 – 7064, Impact Factor: 3.358, November, 2014.